

PEDAGOGIKA

Adizov Baxtiyor Rahmonovich
Pedagogika fanlari doktori,
professor

Shoyqulova Dilbar Dilshod qizi
Shahrisabz davlat pedagogika instituti
“Ta’lim tarbiya nazariyasi va metodikasi
(boshlang‘ich ta’lim)
2-kurs magistranti

BOSHLANG‘ICH SINIF O‘QUVCHILARIDA KOMMUNIKATIV KOMPETENTLIKNI RIVOJLANTIRISHDA NUTQ VA TAFAKKUR INTEGRATSIYASI

***Annotatsiya.** Mazkur maqolada boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida kommunikativ kompetentlikni rivojlantirishda nutq va tafakkur integratsiyasining ahamiyati yoritilgan. Ta’lim jarayonida o‘quvchilarning nutqiy faoliyati va mantiqiy fikrlash qobiliyatini uyg‘un holda shakllantirish ularning mustaqil fikr yuritishi, o‘z fikrini aniq va ravon ifodalashi hamda muloqot jarayonida faol ishtirok etishini ta’minlaydi. Maqolada integrativ yondashuv asosida o‘qitishning samarali usullari, jumladan, dialogik va monologik nutqni rivojlantirish, muammoli vaziyatlar yaratish, savol-javob texnikalaridan foydalanish kabi metodlar tahlil qilingan. Shuningdek, o‘quvchilarning tafakkur jarayonini rivojlantirish orqali kommunikativ kompetentlikni shakllantirishning pedagogik shart-sharoitlari ko‘rsatib o‘tilgan. Tadqiqot natijalari nutq va tafakkur integratsiyasi boshlang‘ich ta’lim samaradorligini oshirishda muhim omil ekanligini tasdiqlaydi.*

***Kalit so‘zlar:** kommunikativ kompetentlik, nutq, tafakkur, integratsiya, boshlang‘ich ta’lim, muloqot, pedagogik texnologiyalar, fikrlash.*

ИНТЕГРАЦИЯ РЕЧИ И МЫШЛЕНИЯ В РАЗВИТИИ КОММУНИКАТИВНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ У УЧАЩИХСЯ

***Аннотация.** В данной статье рассматривается значение интеграции речи и мышления в развитии коммуникативной компетентности у учащихся начальных классов. Подчеркивается, что гармоничное формирование речевой деятельности и логического мышления способствует развитию самостоятельного мышления, умению ясно выразить свои мысли и активно участвовать в процессе общения. В статье анализируются эффективные методы обучения на основе интегративного подхода, включая развитие диалогической и монологической речи, создание проблемных ситуаций, использование вопросно-ответных технологий. Также раскрываются педагогические условия формирования коммуникативной компетентности через развитие мыслительных процессов учащихся. Результаты исследования показывают, что интеграция речи и мышления является важным фактором повышения эффективности начального образования.*

***Ключевые слова:** коммуникативная компетентность, речь, мышление, интеграция, начальное образование, общение, педагогические технологии, развитие мышления.*

INTEGRATION OF SPEECH AND THINKING IN THE DEVELOPMENT OF COMMUNICATIVE COMPETENCE IN PRIMARY SCHOOL STUDENTS

***Annotation.** This article explores the importance of integrating speech and thinking in developing communicative competence among primary school students. It emphasizes that the harmonious development of speech activity and logical thinking enhances students' ability to think independently, express their ideas clearly, and actively participate in communication. The paper*

analyzes effective teaching methods based on an integrative approach, including the development of dialogic and monologic speech, the use of problem-based situations, and question-answer techniques. Furthermore, the pedagogical conditions for forming communicative competence through the development of students' cognitive processes are highlighted. The findings confirm that the integration of speech and thinking is a key factor in improving the effectiveness of primary education.

Keywords: *communicative competence, speech, thinking, integration, primary education, communication, pedagogical technologies, cognitive development.*

Kirish. Hozirgi globallashuv va axborotlashuv jarayonida ta'lim tizimi oldiga qo'yilayotgan asosiy vazifalardan biri — o'quvchilarda mustaqil fikrlash, samarali muloqot qilish va o'z bilimlarini hayotiy vaziyatlarda qo'llay olish kompetensiyalarini shakllantirishdan iboratdir. Ayniqsa, boshlang'ich ta'lim bosqichi bu jarayonning eng muhim poydevori hisoblanadi. Chunki aynan shu davrda o'quvchilarning nutqiy faoliyati, tafakkuri va shaxsiy sifatleri shakllanib boradi. Shu bois boshlang'ich sinf o'quvchilarida kommunikativ kompetentlikni rivojlantirish dolzarb pedagogik muammolardan biri sifatida qaralmoqda.

Kommunikativ kompetentlik tushunchasi nafaqat til vositalaridan to'g'ri foydalanish, balki o'z fikrini aniq, izchil va mantiqan asoslab ifodalash, boshqalar fikrini tushunish hamda samarali muloqot olib borish qobiliyatini ham o'z ichiga oladi. Bu esa o'z navbatida nutq va tafakkur jarayonlarining uzviy bog'liqligini taqozo etadi. Nutq — tafakkurning ifodasi bo'lsa, tafakkur esa nutq orqali shakllanadi va rivojlanadi. Shunday ekan, ta'lim jarayonida ushbu ikki jarayonni integratsiyalashgan holda rivojlantirish o'quvchilarning har tomonlama barkamol bo'lib yetishishiga xizmat qiladi.

Boshlang'ich sinf o'quvchilari yosh xususiyatlariga ko'ra faol o'rganishga, savol berishga, fikr bildirishga va muloqotga intiluvchan bo'ladilar. Ushbu tabiiy ehtiyojlarni to'g'ri yo'naltirish orqali ularning nutqiy va tafakkuriy rivojlanishini ta'minlash mumkin. Aks holda, faqat tayyor bilimlarni berishga asoslangan an'anaviy yondashuv o'quvchilarning mustaqil fikrlashini cheklab qo'yadi. Shu sababli zamonaviy pedagogik texnologiyalar asosida interfaol metodlardan foydalanish, muammoli vaziyatlar yaratish, savol-javoblar orqali o'quvchilarni fikrlashga undash muhim ahamiyat kasb etadi.

Nutq va tafakkur integratsiyasi o'quvchilarda nafaqat bilimlarni o'zlashtirish jarayonini samarali tashkil etadi, balki ularning ijtimoiylashuviga ham ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Chunki muloqot qilish jarayonida bola o'z fikrini ifodalash bilan birga boshqalar fikrini tinglash, baholash va tahlil qilishni ham o'rganadi. Bu esa o'zaro hurmat, hamkorlik va jamoada ishlash ko'nikmalarining shakllanishiga olib keladi. Natijada o'quvchilar nafaqat bilimli, balki ijtimoiy faol shaxs sifatida shakllanadi.[5; 220]

Mazkur muammoning dolzarbligi shundaki, hozirgi kunda ta'lim jarayonida ko'proq bilim berishga urg'u berilayotgan bo'lsa-da, o'quvchilarning kommunikativ kompetentligini rivojlantirish yetarli darajada yo'lga qo'yilmagan. Ayniqsa, nutq va tafakkur integratsiyasiga asoslangan yondashuvlar amaliyotda keng qo'llanilmayapti. Shu bois ushbu mavzuni ilmiy-pedagogik jihatdan o'rganish, samarali metod va usullarni aniqlash muhim hisoblanadi.

Ushbu maqolaning maqsadi — boshlang'ich sinf o'quvchilarida kommunikativ kompetentlikni rivojlantirishda nutq va tafakkur integratsiyasining o'rni va ahamiyatini ochib berish, shuningdek, bu jarayonni samarali tashkil etish yo'llarini tahlil qilishdan iborat. Tadqiqot davomida zamonaviy pedagogik yondashuvlar, innovatsion metodlar hamda amaliy tajribalar asosida ushbu muammoning yechimlari ko'rib chiqiladi.

Shunday qilib, nutq va tafakkur integratsiyasi boshlang'ich ta'lim samaradorligini oshirish, o'quvchilarning kommunikativ kompetentligini shakllantirish va ularni kelajakda muvaffaqiyatli faoliyat yuritishga tayyorlashda muhim omil hisoblanadi. Mazkur yo'nalishda olib boriladigan ilmiy izlanishlar ta'lim tizimini yanada takomillashtirishga xizmat qiladi.

Nutq va tafakkur munosabati masalasi qadimgi yunon falsafasidan boshlab o'rganib kelinmoqda. Aristotel fikrini ifoda etish uchun nutq zarurligini ta'kidlagan bo'lsa, keyinchalik I.

126 Kant, G. Gegel kabi faylasuflar ham bu masalaga e'tibor qaratishgan [6; 168]. Zamonaviy psixologiyada esa L.S. Vigotskiy, A.N. Leontyev, A.R. Luriya kabi olimlar nutq va tafakkur aloqasini eksperimental yo'l bilan o'rganishgan.

L.S. Vigotskiy o'zining "Tafakkur va nutq" asarida nutq va tafakkurning ontogenetik rivojlanishini tahlil qilib, ularning o'zaro bog'liqligini ilmiy isbotlagan. Uning fikricha, ichki nutq (inner speech) tafakkurni shakllantiruvchi asosiy vosita bo'lib, tashqi nutq esa tafakkurni ifodalash va boshqalarga yetkazish funksiyasini bajaradi [5; 220].

Kommunikativ kompetentlik nazariyasi sohasida D. Hymes (2012), M. Canale va M. Swain (2020) larning modellari muhim ahamiyatga ega. Canale-Swain modeli kommunikativ kompetentlikning to'rt komponentini ajratadi: grammatik, diskursiv, strategik va ijtimoiy-lingvistik kompetentlik [4; 176]. Keyinchalik J. Bachman (2020) ushbu modelni kengaytirib, unga pragmatik va strategik kompetentliklarni qo'shdi [1; 156].

Boshlang'ich ta'limda nutq rivojlanishi va kommunikativ kompetentlik masalasini J. Piaje, L. Vigotskiy, D. Brauner kabi psixologlar batafsil o'rganishgan. Piaje (2012) 6-8 yoshli bolalarning kognitiv rivojlanish xususiyatlarini tahlil qilib, bu davrda mantiqiy tafakkurning shakllanishi va nutqning aloqa vositasiga aylanishi jarayonini tasvirlagan [2; 198].

O'zbek olimlaridan N.A. Muslimov, M.X. Ochilov, F.R. Yusupova va boshqalar boshlang'ich sinf o'quvchilarining nutq madaniyatini rivojlantirish masalalarini o'rganishgan. Ammo nutq va tafakkur integratsiyasi asosida kommunikativ kompetentlikni rivojlantirish metodikasi alohida tadqiqot ob'ekti sifatida kam o'rganilgan [4; 176].

Xorijiy tadqiqotlarda (Halliday, 1993; Mercer, 2000; Hattie, 2009) o'quv jarayonida dialogik muloqot va nutqiy ta'sirning kommunikativ kompetentlikni rivojlantirishdagi roli ko'rsatilgan. N. Mercer (2000) "Interthinking" kontseptsiyasida guruhiy fikrlash va nutqiy hamkorlikning o'quv samaradorligiga ijobiy ta'sirini empirik tadqiqotlar asosida isbotlagan [6; 168].

Metodologiya. Tadqiqotda kvazi-eksperimental dizayn (pretest-posttest control group design) qo'llanildi. Tadqiqot 2024-2025 o'quv yilida Qarshi shahridagi 24-umumta'lim maktabining 4-sinflarida olib borildi. Ishtirokchilar: 60 nafar o'quvchi (o'g'il bolalar — 31 nafar, qiz bolalar — 29 nafar), ularning yoshlari 7-8 yosh oralig'ida bo'lib, ikkita tengdosh guruhga bo'lindi.

Tadqiqot 3 bosqichda amalga oshirildi: (1) Tashxis bosqichi (1-oy) — boshlang'ich sinov va guruhlar ekvivalentligini tekshirish; (2) Formativ bosqich (2-5 oylar) — tajriba guruhida integratsion metodika joriy etish, nazorat guruhida an'anaviy ta'lim davom ettirildi; (3) Yakuniy baholash bosqichi (6-oy) — so'nggi sinov va natijalarni tahlil qilish.

Kommunikativ kompetentlikni baholash uchun quyidagi vositalar qo'llanildi: (1) O'zbek tiliga moslashtirilgan "Kommunikativ kompetentlik shkala" (KKSh-2022) — 30 ta ko'rsatkich, 5 ball tizimi; (2) Og'zaki nutq tahlili — rasmi hikoya tuzish va monolog matni; (3) Yozma ijodiy ish — erkin mavzudagi insholar; (4) Kuzatuv varaqlari — dars jarayonidagi kommunikativ faollik.

Integratsion metodika quyidagi asosiy tamoyillarga tayanadi: nutq va tafakkur birligi; kommunikativ yo'nalganlik; faoliyatga asoslangan o'qitish; refleksiya va o'z-o'zini baholash; hamkorlikda o'rganish (collaborative learning).

Ma'lumotlar SPSS 26.0 dasturi yordamida tahlil qilindi. Guruhlar o'rtasidagi farqni aniqlash uchun mustaqil t-test, korrelyatsion tahlil va dispersiya tahlili (ANOVA) qo'llanildi. Ahamiyatlilik darajasi $p < 0.05$ qilib belgilandi.

Jadval 1.

Tadqiqot ishtirokchilarining demografik ko'rsatkichlari

Ko'rsatkich	Tajriba guruhi (n=30)	Nazorat guruhi (n=30)	Jami (n=60)	p-qiymat
O'g'il bolalar	16 (53%)	15 (50%)	31 (52%)	0.82
Qiz bolalar	14 (47%)	15 (50%)	29 (48%)	0.82
O'rtacha yosh	7.6 ± 0.3	7.5 ± 0.4	7.55 ± 0.35	0.34

Boshlang'ich KKSh ball	52.4 ± 4.1	51.8 ± 3.9	52.1 ± 4.0	0.58
Ota-onasi o'qimishli (%)	73%	70%	71.5%	0.79

Izoh: KKSh — Kommunikativ kompetentlik shkalasi; $p > 0.05$ — guruhlar orasida statistik farq yo'q

Natijalar. Tadqiqot davomida ishlab chiqilgan integratsion metodika modeli uchta asosiy bloklardan iborat: kognitiv-nutqiy, kommunikativ-faoliyat va reflektiv-baholash. Kognitiv-nutqiy blokda tafakkur va nutqni uyg'unlashtiradigan mashqlar, mantiqiy muammolar va og'zaki ifoda topshiriqlari qo'llanildi.

Kommunikativ-faoliyat blokida esa juftlik va guruhli o'qitish shakllari, rolli o'yinlar, diskussiyalar va muloqotga yo'naltiruvchi vaziyatli topshiriqlar amalga oshirildi. Reflektiv-baholash blokida o'quvchilar o'z nutq faoliyatini baholab, tengdoshlariga teskari aloqa berishdi.

Jadval 2.

Integratsion metodika modeli: asosiy komponentlar va texnikalar

Blok nomi	Asosiy maqsad	Qo'llaniladigan texnikalar	Dars ulushi (%)
Kognitiv-nutqiy blok	Tafakkur va nutqni uyg'unlashtirish	Mantiqiy muammolar, og'zaki fikr ifodalash, tasvir hikoyasi	35%
Kommunikativ-faoliyat bloki	Muloqot ko'nikmalarini shakllantirish	Rolli o'yinlar, guruhli tortishuv, dialogik o'qitish	40%
Reflektiv-baholash bloki	O'z-o'zini anglash va baholash	Portfolio, teskari aloqa, o'z-o'zini baholash varaqlari	15%
Mustaqil faoliyat	Ko'nikmalarni mustahkamlash	Uyga vazifa, ijodiy loyihalar, mini-prezentatsiyalar	10%

Manba: muallif tomonidan ishlab chiqilgan integratsion metodika modeli asosida

Tajriba bosqichi yakunida ikkala guruhning kommunikativ kompetentlik darajasi qiyosiy tahlil qilindi. Jadval 3 da ko'rsatilganidek, tajriba guruhida barcha ko'rsatkichlar bo'yicha sezilarli o'sish kuzatildi.

Tajriba guruhidagi o'quvchilarning umumiy kommunikativ kompetentlik balli 52.4 dan 82.7 ga ko'tarildi (o'sish +30.3 ball, ya'ni 57.8%). Nazorat guruhida esa 51.8 dan 62.1 ga ko'tarildi (o'sish +10.3 ball, ya'ni 19.9%). Guruhlar orasidagi farq statistik jihatdan ahamiyatli ($t=8.42$, $df=58$, $p<0.001$, Cohen's $d=2.17$ — katta effekt o'lchami).

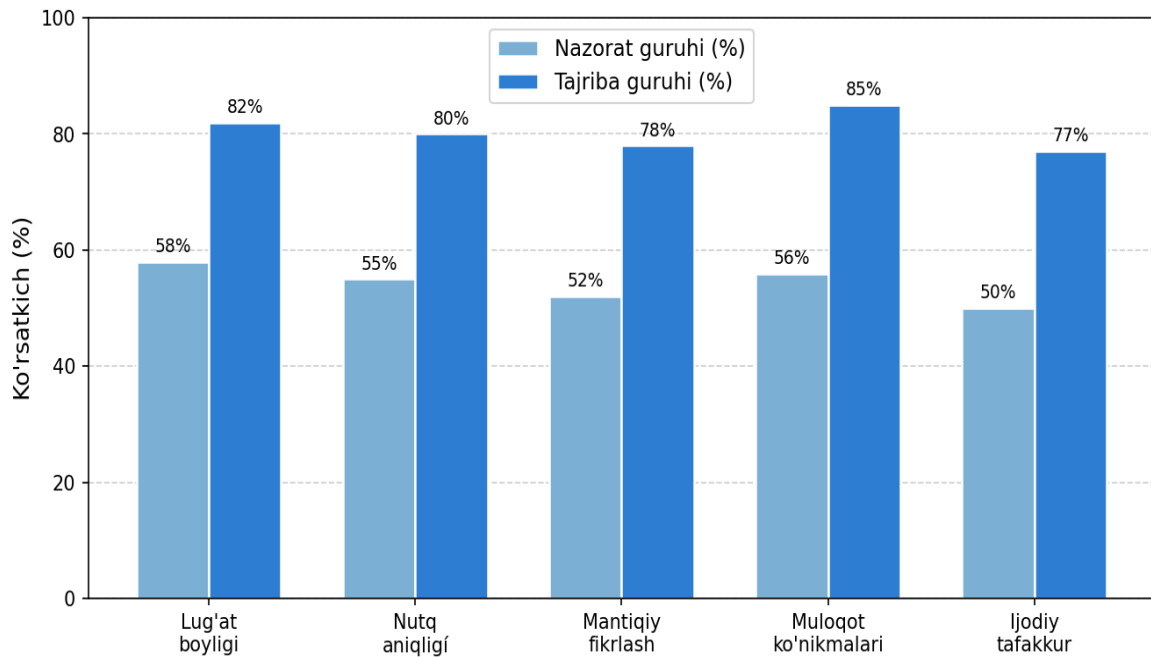
Jadval 3.

Pretest va posttest natijalarining qiyosiy tahlili

Ko'rsatkich	Tajriba Pretest	Tajriba Posttest	Nazorat Pretest	Nazorat Posttest
Lug'at boyligi	57.2±3.8	82.4±4.2**	56.8±4.1	63.1±3.9
Nutq aniqligi	54.6±4.5	80.1±3.7**	55.0±3.8	61.4±4.3
Mantiqiy fikrlash	51.8±3.2	78.3±4.6**	52.1±3.5	59.8±4.1
Muloqot ko'nikmalari	55.4±4.9	84.6±3.8**	54.9±4.2	65.3±4.7
Ijodiy tafakkur	50.2±3.6	77.1±5.1**	50.5±3.9	58.7±4.5
Umumiy KKSh ball	52.4±4.1	82.7±4.0**	51.8±3.9	62.1±4.3
p-qiyamat (pretest)	—	0.001***	—	—

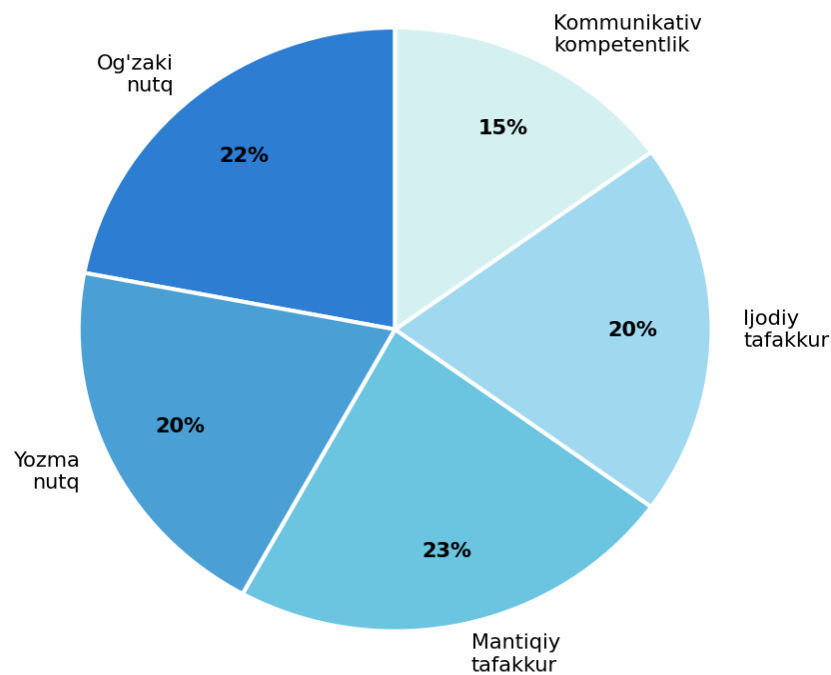
Izoh: ** $p < 0.01$; *** $p < 0.001$ (mustaqil t-test); barcha ko'rsatkichlar 100 ball tizimida ifodalangan; O'rtacha \pm standart og'ish ko'rsatilgan

1-diagram. Nutq va tafakkur rivojlanish ko'rsatkichlari (n=60)

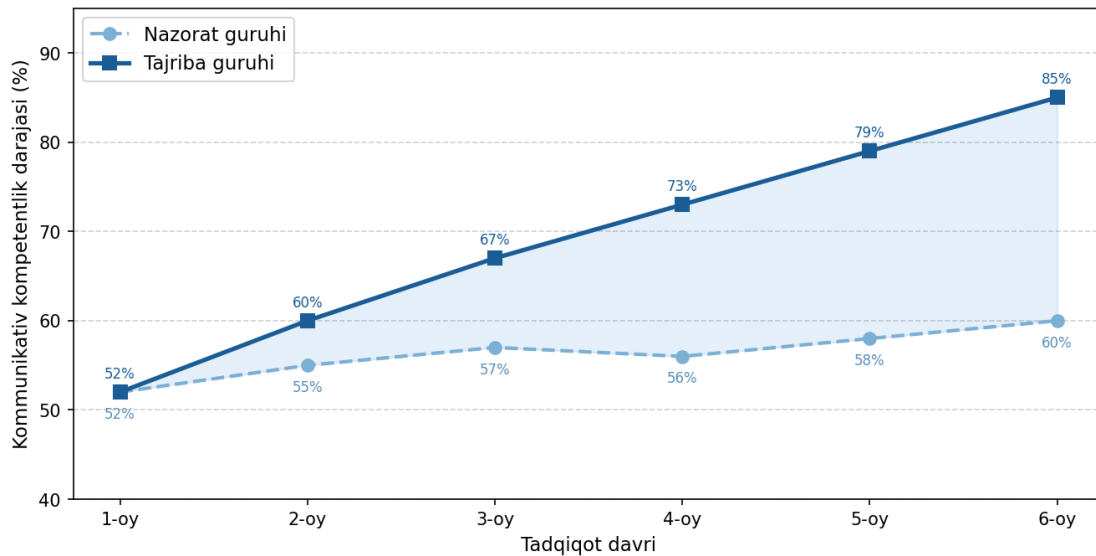
1-diagram. Nutq va tafakkur rivojlanish ko'rsatkichlari taqqoslama tahlili

2-diagram. Kommunikativ kompetentlik tarkibiy qismlari

2-diagram. Kommunikativ kompetentlik tarkibiy qismlari nisbati

3-diagram. Kommunikativ kompetentlik dinamikasi (6 oy davomida)

3-diagram. Kommunikativ kompetentlik ko'rsatkichlarining dinamikasi (6 oy)

Munozara. Tadqiqot natijalari nutq va tafakkur integratsiyasiga asoslangan metodika boshlang'ich sinf o'quvchilarining kommunikativ kompetentligini rivojlantirishda yuqori samaradorlikka ega ekanligini ko'rsatdi. Tajriba guruhida kuzatilgan 57.8 foizlik o'sish (nazorat guruhida 19.9%) ushbu yondashuvning aniq ustunligini tasdiqlaydi.

Ushbu natijalar L.S. Vigotskiy ning "eng yaqin rivojlanish zonasi" nazariyasini va nutq-tafakkur birligiga doir konsepsiyasini amalda tasdiqlaydi. O'qituvchi va tengdoshlar yordamida tashkil etilgan dialogik muhit o'quvchilarning kognitiv va kommunikativ imkoniyatlarini kengaytirdi.

Eng yuqori o'sish "muloqot ko'nikmalari" ko'rsatkichida (+29.2 ball, 53.1%) kuzatildi. Bu integratsion metodikaning juftlik va guruh ishi, rolli o'yinlar orqali real kommunikativ vaziyatlarni modellashtirishi bilan bog'liq. N. Mercer (2000) ning "exploratory talk" kontsepsiyasi bu natijalar bilan hamohang.

"Ijodiy tafakkur" ko'rsatkichi ham sezilarli o'sish ko'rsatdi (+26.9 ball, 53.6%). Bu fikr tafakkur va nutqni birlashtiruvchi ijodiy topshiriqlar (hikoya to'qish, muammo hal qilish, metafora ishlatish) ning samarali ekanligini ko'rsatadi. J. Piaje (2012) ta'kidlaganidek, bu yoshdagi bolalar uchun o'yin va ijod orqali o'rganish eng tabiiy yo'ldir.[8; 144]

Tadqiqotning cheklovlari: birinchidan, tadqiqot bir maktab doirasida olib borildi, shu sababli natijalarni umumlashtirish uchun ehtiyotkorlik talab etiladi. Ikkinchidan, o'qituvchi omili (tajriba guruhidagi o'qituvchining tajribasi va motivatsiyasi) natijaga ta'sir qilgan bo'lishi mumkin. Uchinchidan, 6 oylik kuzatuv davri uzoq muddatli ta'sirni baholash uchun yetarli emas.

Kelajakdagi tadqiqotlar uchun quyidagi yo'nalishlar tavsiya etiladi: ko'proq maktablar va mintaqalarda keng ko'lamli tadqiqot o'tkazish; raqamli texnologiyalarni integratsion metodikaga kiritish; uzunlamasına (longitudinal) tadqiqot orqali uzoq muddatli ta'sirni o'rganish; turli ijtimoiy-iqtisodiy muhitlardagi ta'sirni qiyoslash.

Xulosa. Xulosa qilib aytganda, boshlang'ich sinf o'quvchilarida kommunikativ kompetentlikni rivojlantirish ta'lim jarayonining ustuvor yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Ushbu kompetentlik o'quvchilarning nafaqat bilim olish jarayonida, balki kundalik hayotda ham samarali muloqot qilish, o'z fikrini aniq va ravon ifodalash, boshqalar bilan hamkorlikda ishlash kabi muhim ko'nikmalarni egallashida asosiy omil bo'lib xizmat qiladi. Shu nuqtai nazardan, nutq va tafakkur integratsiyasi bu jarayonning markaziy mexanizmi sifatida namoyon bo'ladi.

Tadqiqot davomida aniqlanganidek, nutq va tafakkur bir-biri bilan chambarchas bog'liq bo'lib, ularning uyg'un rivojlanishi o'quvchilarning fikrlash doirasini kengaytiradi, mustaqil qaror qabul qilish qobiliyatini shakllantiradi hamda o'z nuqtai nazarini asoslab berish malakasini rivojlantiradi. Agar ta'lim jarayonida ushbu ikki omil alohida-alohida rivojlantirilsa, kutilgan natijaga to'liq erishish qiyinlashadi. Aksincha, ularni integratsiyalashgan holda rivojlantirish

130 o'quvchilarning bilimlarni chuqur o'zlashtirishiga va ularni amaliyotda qo'llashiga keng imkoniyat yaratadi.

Shuningdek, boshlang'ich ta'lim bosqichida o'quvchilarning yosh va psixologik xususiyatlarini inobatga olgan holda, interfaol metodlar, muammoli vaziyatlar, muloqotga asoslangan mashg'ulotlar hamda ijodiy topshiriqlardan foydalanish nutq va tafakkur integratsiyasini ta'minlashda muhim ahamiyat kasb etadi. Bunday yondashuv o'quvchilarda faollikni oshiradi, ularni dars jarayonining faol ishtirokchisiga aylantiradi va o'z fikrini erkin ifodalashga undaydi. Natijada o'quvchilar nafaqat tinglovchi, balki fikr bildiruvchi, tahlil qiluvchi va baholovchi subyekt sifatida shakllanadi.

Bundan tashqari, o'qituvchining pedagogik mahorati ham muhim rol o'ynaydi. O'qituvchi o'quvchilarni muloqotga jalb eta olishi, ularning fikrini qo'llab-quvvatlashi, savol berishga rag'batlantirishi va erkin muhit yaratishi orqali kommunikativ kompetentlikni rivojlantirishga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Shu bilan birga, ta'lim jarayonida zamonaviy pedagogik texnologiyalar va innovatsion yondashuvlardan foydalanish ushbu jarayon samaradorligini yanada oshiradi.

Nutq va tafakkur integratsiyasi asosida tashkil etilgan ta'lim jarayoni boshlang'ich sinf o'quvchilarining kommunikativ kompetentligini rivojlantirishda yuqori samaradorlikka ega. Bu esa o'z navbatida o'quvchilarning kelajakdagi ta'lim bosqichlarida muvaffaqiyatli faoliyat yuritishi uchun mustahkam zamin yaratadi. Shunday ekan, pedagoglar tomonidan ushbu yondashuvni amaliyotga keng joriy etish, uni takomillashtirish va ilmiy asosda rivojlantirish zarur hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Abduqodirov A.A. Ta'lim jarayonida innovatsion texnologiyalar. – Toshkent: Fan, 2018. – 156 b.
2. Bo'riyev O.B. Boshlang'ich sinflarda ona tili o'qitish metodikasi. – Toshkent: Ilm ziyo, 2020. – 198 b.
3. G'ulomov S.S. Pedagogik mahorat asoslari. – Toshkent: Universitet, 2016. – 240 b.
4. Jo'rayev R.X. Ta'lim samaradorligini oshirish yo'llari. – Toshkent: Fan, 2015. – 176 b.
5. Mahmudov N.M. Til va nutq masalalari. – Toshkent: O'zbekiston, 2018. – 220 b.
6. Musurmonova O.M. Boshlang'ich ta'limda innovatsion yondashuvlar. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2021. – 168 b.
7. Nishonova Z.T. Pedagogik psixologiya. – Toshkent: O'qituvchi, 2017. – 256 b.
8. Qodirov B.R. O'quvchilarda mustaqil fikrlashni rivojlantirish. – Toshkent: Fan, 2019. – 144 b.